

זמני כניסת ויציאת השבת:

ירושלים - 16:26 | 17:42

תל אביב - 16:41 | 17:43

חיפה - 16:30 | 17:41

טבריה ומגדל - 16:38 | 17:40

באר שבע - 16:45 | 17:45

ערב שבת קודש פר' וארא תשפ"ג

הרב מרדכי אלון שליט"א

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

ניכרתי להם במידה אמיתית שלי

ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן, אלא לא נודעתי, לא נכרתי להם במדת אמיתית שלי שעליה נקרא שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים ולא קיימתי. (רש"י, שמות שם, ג')

כלומר, הם יודעים שאני ה', אלא ההבדל בין "הודעתי" ל-"נודעתי" הוא בביטוי המבהיל - "לא ניכרתי להם במידה אמיתית שלי", וההבטחה שעדיין לא קוימה היא הבטחת הארץ, לתת להם את ארץ כנען. ונשאל שאלה צדדית לכאורה אבל מהותית - למה צריך לכאורה למעט בכוחם של האבות כדי להגדיל את כוחו של משה? מה המשמעות של זה?

ונזכיר שזה אף לא מדויק שהקב"ה לא פנה אל האבות ואמר להם "אני ה'", כי בפרשת לך לך אומר לאברהם -

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ כְּשָׂדִים לְתֵת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ. (בראשית ט"ז, ז')

הביטוי הזה מזכיר לנו קצת את "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". אלו שני המקומות היחידים בהם צירוף המילים הזה מופיע וזה המקור שבו מגלה הקב"ה לאברהם "אני ה'", ממש כמו אצלנו בפרשה, בה הוא פונה למשה ואומר לו "אני ה'". אז מה עוד הוא לא נודע להם?

איך זה עונה על השאלה?

ועוד, אצל אברהם הוא מדבר אליו ואומר לו את ברית בין הבתרים וכי "גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וכו', ואף אצלנו בפרשה הוא אומר למשה - שהוא עומד לקיים את אותה ההבטחה לאבות מברית בין הבתרים!

נשים לב לדבר שלא שמנו לב אליו מעולם. אברהם מקדים ושואל שם את הקב"ה -

וַיֹּאמֶר אֶ-דְּנִי יְיָ-הוֹהִי בְּמַה אֲדַע כִּי אֵירֶשְׁנָה. (שם ח')

ואז באה ברית בין הבתרים. נשים לב שאברהם שואל על הירושה, "במה אדע כי ארשנה?", והנה אצלנו הקב"ה אומר למשה - "ונתתי אותה לכם מורשה...". נזכור את הנקודה הזו

פרשת וארא כבר נכנסת ממש לכל ענייני המכות, לשונות הגאולה - לאקשן של חומש שמות. אבל זה מתחיל בנושא שנראה לא כל כך קשור -

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'. וַאֲרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי ה' לֹא נִדְעָתִי לָהֶם. וְגַם הִקְמַתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתָּם לְתֵת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר-גָּרוּ בָהּ. וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת-נִבְאֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מְעַבְדִּים אִתָּם וְאֶזְכֹּר אֶת-בְּרִיתִי. לָכֵן אֶמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם וְגִאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשַׁפְטִים גְּדֹלִים. וְלִקְחַתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלֹת מִצְרַיִם. וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַלְתִּי אֶת-יְדֵי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב וְנִתְּתִי אֹתָהּ לָכֶם מִרְשָׁה אֲנִי ה'. (שמות ב'-ח')

יש כאן חזרה של ארבע פעמים על הביטוי "אני ה'", וכן חזרה על הבטחת הארץ לאבות. גם המילה "מורשה" בולטת פה ואי"ה נגיע לזה בהמשך, אבל נדמה שבאמת הנושא של הפסוקים הללו הוא הביטוי "אני ה'".

לא נודעתי לאבות?

בפסוק הכולל את שם הפרשה אומר הקב"ה למשה שעד עכשיו הוא לא נודע אל האבות בשם ה' - 'אבל לך אני כן אתוודע בשם הזה', ומבאר רש"י 'ואם אתה שואל למה שלחתך? כי זהו תפקידך, להודיע ששמי ה'". השאלות הפשוטות פה הן גם המוכרות יותר; מה זאת אומרת "לא נודעתי" לאבות בשם ה'?' הרי כבר מההתחלה -

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם לְךָ-לֵךְ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וּמְמֹלְדֹתֶיךָ וּמִבְּרִית אַבְיָד... (בראשית י"ב, א')

ועוד - אם הקב"ה לא נודע אל אברהם בשם ה', איך ידע אברהם לבנות מזבחות ולקרוא "בשם ה' אל עולם"? על שאלה זו עונה רש"י תשובה שיש להעמיק בה מאד -

² נקרא "ה' אלוקים".

¹ כבר נעיר כי באופן חריג שם הפרשה שלנו לא מופיע בפסוק הראשון בה אלא בפסוק השני, ולא בגלל שהפסוק הראשון הוא "וידבר ה' אל משה לאמר" או משהו דומה.

אלוקינו ה' אחד". ולכאורה - איך זה שהבנים קוראים ליעקב בשמו הפרטי?! הם היו צריכים לומר "שמע אבינו!" זו שאלה מצוינת כי כשאנחנו אומרים בכל בוקר את הפסוק הזה, למי אנחנו פונים? נכון שאנחנו אומרים את זה כחלק מכלל ישראל אבל אנחנו לא פונים לעם ישראל. ועוד - הרי אם הבנים צריכים לומר שאין בליבנו אלא אחד, זה לא שאבא חשד בכולם אלא הוא חשש שיש שם מישהו שלבו לא שלם והוא הרי רצה שמיטתו תהיה שלמה, שלא יהיה אחד מבין בניו שיהיה מחוץ לתמונה, כמו שהיה ח"ו אצלו עם עשו. ואז אנחנו ענינו לו - 'אבא כשם שאין בלבך...'. ולכן את התשובה היו צריכים הבנים לומר כל אחד בפני עצמו - 'שמע ישראל ה' אלוֹקֵי ה' אחד' - כלומר, 'אני וודאי בתוך כלל ישראל' - ולא ביחד בלשון רבים, כי האמירה בלשון רבים עדיין לא מוציאה את יעקב מידי הספק שהוא חשש לו.

ועוד שאלה לפני שנתחיל להסביר. כשאנחנו אומרים "שמע ישראל", אנחנו מצרפים לזה את יציאת מצרים.⁶ נכון שצריך להזכיר את יציאת מצרים בכל יום,⁷ אבל מה הקשר בינה לבין קריאת שמע ולמה זה צריך להיכנס לתוך קריאת שמע? מה הקשר בין סיפור יציאת מצרים ובין "שמע ישראל"? רמז לזה אולי נוכל למצוא בפסוק האחרון שבקריאת שמע -

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. (במדבר ט"ו, מ"א)

ואנחנו עוד מוספים לזה את המילה "אמת" - "ניכרתי להם במידה אמיתית שלי". היינו, 'האמת הזו שאני ה' אלוֹקֵיכֶם, התגלתה מאז שהוצאתי אתכם מארץ מצרים' - אבל איך זה קשור לשמע ישראל?

בין אל ש-די לשם הוי"ה

נחזור לפרשה שלנו ונבאר את הדברים. יש כאן דבר געוואלד. ההבדל בין שם "אל שדי" לבין שם הוי"ה הוא שהראשון בא לתאר, כפי שמסבירים חז"ל, 'שדי לו בעולמו'. הוא בא לתאר את ההצטמצמות של הקב"ה לפי הכלים שיש לנו להכיל אותו. הפעם הראשונה שחז"ל משתמשים בשם ש-די הוא כשהקב"ה אומר לשמיים 'די'; כאשר ברא הקב"ה את השמיים ואת הארץ, הוא הפריד בין מים עליונים ותחתונים, והשמיים היו 'נמתחים והולכים' ואז קורא הקב"ה לרקיע שמיים, והמים העליונים, הרעיון הרוחני בהם הוא שהם מים שאין להם סוף והם רוצים להמשיך - אבל כיון שזה צריך להיות מתואם למציאות פה, גער בהם הקב"ה ואמר להם 'די'. הרעיון שעומד מאחורי זה הוא איך הקב"ה מופיע לפי העולמות, לפי הצמצום שלנו - וזה מתאר את השם "אל שדי".

כעת אומר הקב"ה למשה - 'אתה שאלת אותי "למה הרעותה לעם הזה", אז הנה תשובתי; "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי". הפסוק הזה אומר כך - האבות גילו אותי

ונחזור אליה בהמשך וכעת נשאל את השאלה הכי פשוטה ובסיסית שהיא ההתחלה של הכל - איך זה בכלל קשור? הרי משה רבנו בסוף הפרשה הקודמת שאל את הקב"ה - "למה הרעותה לעם הזה ולמה זה שלחתיני?", אז איך התשובה "ושמי ה' לא נודעתי להם" תענה על השאלה? נו, אז הם ידעו את שם ה', איך זה קשור לסיפור יציאת מצרים?

התשובה לשאלת משה

רעי ואהובי, אני מבקש לומר פה תורה עמוקה שאמר אותה אדמו"ר הזקן בעל התניא מליאדי. כל הדנ"א של יציאת מצרים ומגמתה, כל המגמה של הזיכוך והגלות ממצרים היא כדי שתוכר בנו מידה אמיתית ששמה היא "אני ה'". נסביר את זה לאט, אבל כל מי שזוכר את פסוקי יציאת מצרים רואה שזה זועק מהפסוקים כל הזמן - "וידעו מצרים כי אני ה'", "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים וידעתם כי אני ה'" ועוד. כל הסיפור נועד כדי שבדע "כי אני ה'".

חידושו של האדמו"ר הזקן הוא עמוק אף יותר - הפסוקים של וארא הם תשובה לשאלתו של משה "למה הרעותה לעם הזה?". על פי פשוטו של מקרא, משה שאל שאלה ונראה שהוא לא מקבל עליה תשובה. רש"י מביא פירוש על פי חז"ל אבל הוא עצמו אומר שאפשר ללמוד את המדרש כך ואפשר כך - 'שהאבות לא הרהרו על מידותי ולכן הוא מזכיר את האבות,³ כלומר זו מין נזיפה כזו במשה. אבל אם כן, מדוע משה לא נענש עליה? אפילו במעמד הסנה, חז"ל אומרים שמה ש נענש וניטלה ממנו הכהונה,⁴ אבל כאן לא ראינו שהקב"ה מעניש את משה. ע"פ אדמו"ר הזקן, השאלה היא שאלה גדולה והתשובה היא - 'הרעותי כדי ללמד אתכם שאני ה'". זה אולי נשמע קצת מוזר אבל זו התשובה, וזו אף לא תשובה של 'פעם' בלבד אלא זו תשובה קבועה, של היום בבוקר - 'כדי ללמד את מידה אמיתית שלי בכם'. אני ה'. ועדיין לא הסברנו כלום וזה נשמע כמו כתב חידה. לאט.

לפני שנתחיל לבאר את כתב החידה הזה, אני מבקש לזרוק לחלל האויר עוד אתגר שננסה להגיע אליו בסוף דברינו. בכל יום ובכל לילה ולילה, לפני שאנחנו הולכים לישון, אנחנו אומרים "שמע ישראל ה' אלוֹקֵינו ה' אחד". פסוק מאד מיוחד שנאמר כל כך הרבה פעמים ועליו מסרו דורות רבים של יהודים את נפשם. שאל אותי איזה ילד השבוע שאלה יפה; יש שיר מפורסם שאומר -

שמע ישראל אלוֹקי אתה הכל יכול

נתת לי את חיי נתת לי הכל (כשהלב בוכה, מילים - יוסי גיספון)

הרי לפי חז"ל, מי שאמר "שמע ישראל" היו בניו של יעקב בשעה שהוא בא לברך אותם, ונסתם ממנו הקץ, והוא פחד שמא יש שם איזו כפירה ח"ו, מישהו שאין בלבו ה' אחד, ואז הם ענו ואמרו לו "שמע ישראל", כלומר 'שמע אבא' - 'ה'

³ ע'י רש"י על שמות ו', א'.

⁴ ע'י ברש"י על שמות ד', י"ד.

⁵ כמו בשיר שציטטנו לעיל.

⁶ פרשת ציצית, הפרשה השלישית בקריאת שמע.

⁷ "...למען תקבר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". (דברים ט"ז, ג')

א"ר יוחנן משום רשב"י מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר "ויאמר א-דני ה' במה אדע כי אירשנה" (ברכות ז:)

בא אברהם אבינו ואומר - דעו כל העולם כולו, האדון הוא למעלה מכל העולמות. הוא לא מושפע מכלום, אין שום דבר שמושפע בו. הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו' (בראשית רבה ס"ח, ט'). כמו בשיר שציטטנו לעיל - "ה' אלוקי אתה הכל יכול... נתת לי הכל..."

גדול מצווה ועושה

חז"ל אומרים שהאבות שלנו קיימו את כל התורה, ולפי זה אברהם אבינו הניח תפילין. שאלה - האם הנחת התפילין שלו היתה גדולה ומשובחת יותר מזו שאנחנו עושים כל יום? לכאורה, אדם צריך לומר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי" (תנב"א כ"ה, א'), היינו שאין לנו סיכוי להגיע להנחת תפילין כזו כמו של אברהם, לכוונות הללו וכו'. אבל ישנו כלל "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה" (קידושין ל"א, ועוד), ולכן ילד שהגיע לגיל מצוות, והוא מניח עכשיו תפילין בגלל הציווי שיש בתורה, לכאורה גדול יותר מאברהם אבינו, כי אברהם לא היה מצווה לכך והוא כן. ובאמת - למה גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה? זו שאלה פילוסופית מוכרת וידועה. לכאורה, דווקא מי שאינו מצווה ועושה יכול להיחשב יותר ממי שמצווה כי הוא עושה את זה אפילו ללא ציווי! והתשובה - מי שאינו מצווה ועושה זה דבר מדהים, זה לא יאומן, הוא נמצא במצב נפשי ובמדרגה הרבה יותר גבוהה. ייתכן שהוא אף האבא שנותן לי את כל הכוח שלי בעולם (זהו המושג אבות - הם היסודות של הכל), אבל הוא פועל מצד עצמו, מכאן, מההבנה שלו, מהאמונה שלו, מהמסירות שלו - ואילו ילד הבר מצווה שלנו עושה את רצון ה' יתברך! כל המצוות הן "איבריך דמלכא" (תיקוני זוהר תיקון ל, עד, א), איברי המלך, הקב"ה, ואותו ילד מפעיל אותם, מפעיל את המתג והקב"ה פועל פה בעולם על ידו. לא מצד עצמו - הוא כלום, הוא בטל לגמרי כלפי שמיא.

זה לא רק תפילין - כל מצווה אחרת שקיים אברהם אבינו זה היה נפלא - הוא מפעיל את החסד, את הגבורה, את המידות השונות, את הכוחות וכו' - ואילו אני, יהודי פשוט, מניח תפילין, שומר שבת, מקיים צדקה, מנסה לא ליפול בזה ובה, והכל נובע מדבר אחד - כי אני מצווה. אני מפעיל את המתג האלוקי. אני כלום. אני 'רק' גילוי של אלוקות.

זה מה שיקרה לעם ישראל במעמד הר סיני. בתפילה, בברכה שלפני קריאת שמע אנחנו אומרים "ובנו בחרת מכל עם ולשון", ומופיע בהלכה -

כשיאמר ובנו בחרת יכין במעמד הר סיני שאז בחר בנו מכל עם וקרבתנו לקבל תורתו. (באר היטב, שו"ע או"ח ס"ב, סק"ד)

מלמטה, והם המרכבה. הם גילו אלוקות בעולם מצידם. אברהם התחיל לחפש ושאל מיהו בעל הבירה, וכך הוא זיכר את עצמו בעבודה כזו עד שהוא הפך לרגל במרכבה האלוקית. אין לו כלום משלו, הוא "חסד לאברהם". זו המידה הראשונה מבין המידות שברא בהן הקב"ה את העולם, ואצל אברהם זה מופיע מלמטה, מפה. יש מדרש מפורסם שאומר שאחרי הופעת אברהם בעולם באה מידת החסד האלוקית, חסד דאצילות, ואמרה לקב"ה 'מאז שאברהם הופיע בעולם, אני אין לי כבר מה לעשות פה'⁸. אברהם הוא האבא שמגלה לנו מלמטה את האלוקות דרך גמילות החסד. יצחק בא ומגלה אלנו את האלוקות במידה השניה, הגבורה, העבודה. חז"ל באבות אומרים "על שלשה דברים העולם עומד. על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" - גמילות חסדים זה אברהם, העבודה של הבן הנעקד זה יצחק,⁹ ויעקב הוא התורה, "תתן אמת ליעקב". אלו הן שלשת רגלי המרכבה כאשר הרגל הרביעית תהיה דוד המלך, המשיח. משה איננו רגל במרכבה, אז מה פירוש "שלא נודעתי להם במידה שלי"?

היה, הווה ויהיה

שם הוי"ה פירושו היה, הווה ויהיה בתיבה אחת. כל ילד יודע שיש שלשה זמנים בעולם, אבל כולנו יודעים שהם לא יכולים להופיע יחד, בבת אחת. יש עבר, יש הווה, יש עתיד - ואי אפשר לאחד אותם. שם הוי"ה הוא אותה יכולת שנמצאת למעלה מכל הגבולות והמיצרים, למעלה מהעולמות. שם הוי"ה זה 'אני ה', כח עליון שאנחנו לא יכולים להגיע לשם. זה מקור כוחותי. שם ה' הוא בעצם גילוי גדול לאין ערוך מהשם של 'אל שדי'.

הנביא אומר -

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֶׁנִּיתִי... (מלאכי ג', ו')

ובמקום אחר -

...אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרִון וּמִבְּלִעְדֵי אֵין אֱלֹהִים. (ישעיהו מ"ד, ו')

במציאות יש שינויים. כל אדם משתנה. יש מציאויות כאלה ויש אחרות, יש רגעים קשים ומורכבים ויש אחרים קלים ושמיחים יותר. יש חסד ויש גבורה. ספר בראשית הוא הגילוי מלמטה שאפשר להביא לעולם שלנו למטה אלוקות. לכן אברהם אבינו צריך לגדול אצל אבא כמו תרח, להסתובב בין בוני מגדל בבל, לחפש את הבורא בעצמו, עד ש -

נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה...

(בראשית רבה צ"ה, ג')

והוא יגיע אל ההבנות וההשגות הללו לבדו. הוא יגיד - 'יש משהו שהוא למעלה מכל העולמות והוא ה' שבעולם'. על הפסוק "במה אדע כי אירשנה", שמתחיל בפניתו של אברהם "א-דני י-הוה", אדנות ואלוקות, אומרים חז"ל -

⁹ שייא גילוי הגבורה ע"י יצחק היה בעקדה שהוא אפילו לא נצטווה עליה אלא אביו אברהם.

⁸ "כך אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי שהרי אברהם עמד שם במקומי וישמור משמרת" (ספר הבהיר, קצ"א)

נלחמת - וניצחת, ואילו הקב"ה מתאר את המקור לזה - כי האל שורר בקרבך.

אבל איך אפשר להיות כלים שהולכים לגלות את זה? הרי הקב"ה אמר את זה למשה בסנה - "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא-להים על ההר הזה" (שמות ג', ב'), זו המגמה, ואחרי זה תלכו אל ארץ זבת חלב ודבש וכו', אבל שם בהר סיני תהפכו ותהיו "מצווים ועושים", שם תראו את הקולות ואמנם לא תוכלו לעמוד בזה כי זו מדרגה עצומה ועבודה קשה, אבל שם אתם תראו שאני 'ניכרתי במידה אמיתית שלי'. אתם תהפכו לאלו שהאל שורר בקרבכם. וכדי להגיע לשם - ואני אגיד עכשיו דבר קשה שכולנו מכירים אותו מהחיים שלנו, לפעמים מעט מדי ולפעמים יותר מדי, אבל זה הכל חשבונות של הקב"ה - כדי להגיע לשם צריכים להיות כלים מזוככים, וזו התשובה לשאלת משה "למה הרעותה לעם הזה" - כדי ששם ה' יגיע בכם במידה אמיתית. למה הרעותי איננה שאלה של פעם אלא שאלה של כל יום ויום - למה הקושי הזה, למה הזיכוכ הזה, למה המכה הזו, למה המלחמה הפנימית הזו של היצרים וכו' וכו'. והתשובה היא - כדי שזה שאתה מושה את העולם, את בת פרעה וכו', כך אתה תהיה מושה - הווה מתמשך - של כל יהודי ויהודי, והוא יהיה בבחינת 'אני ה'". זו התשובה לשאלה למה יש גלות מצרים, כמה רוע יש בה.

אגב, 'הרעותה', זה מלשון עשית רע, אבל זה גם לשון לרועע, בנין רעוע, לעשות שבר - 'למה גרמת לעם הזה שבר?', והתשובה היא 'כי דרך השבר הזה ני מתחבר בהם ואתם הופכים להיות 'אני הו"ה, ואתם תוכרו במידה אמיתית שלי'. "אשרי העם יודעי תרועה".

למעלה מהעולמות

פסוקי הפתיחה של הפרשה לא באים לדבר על רעיונות ושמות, ורק כשמבינים את זה - תופסים פתאום את כל המהלך. תגידו, מה פירוש השאלה ששואל שם משה רבנו בסנה -

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים הַזֶּה אֲנֹכִי בָּא אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ-לִי מַה-שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים. (שמות ג', י"ג)

והקב"ה עונה לו -

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם. (שם י"ד)

למה בכלל שהם ישאלו אותו שאלה כזו? הרי הם רוצים לצאת ממצרים! - אלא עיקר יציאת ישראל ממצרים איננה הדבר הגשמי, זה רק המעטפת. יציאת ישראל ממצרים בעומק ובעיקר היא היציאה מהמצרים ואפילו מהמצרים דקדושה, כפי שמובא בתורת החסידות. זו יציאה מהעולמות, זו ההבנה שמקור כוחנו הוא למעלה מהעולמות.

במעמד הר סיני התרחש דבר שלפני כן לא היה. התורה מספרת שאלו שלא רצו לצאת ממצרים מתו בימי מכת החושך, אבל במעמד הר סיני הקב"ה בחר בנו ומרגע זה ואילך מתחילה הגאולה העתידה וכל אחד ואחד מאיתנו - "לא יידח ממנו נידח", כל אחד מאיתנו יגלה את שם ה' בעולם, כי הפכנו להיות מצווים. מרגע זה ואילך אנחנו מגלים את שם ה'. שם ה' היא 'מידה אמיתית'. אמת היא נצחית,¹⁰ שאין שינוי בה בין התחלה וסוף. "אני ה' לא שנית". 'אמת' היא שזה לא נובע אפילו מהדבר הגדול והנצול ביותר בעולם ובעולמות - חסד דאברהם, גבורה דיצחק וגבורה דיעקב - אלא זה נצחי.

'משה רבנו', אומר לו הקב"ה, 'שאלת שאלה קשה "למה הרעותה", ואני אתן לך תשובה קשה לא פחות. עכשיו מתחיל מסלול ובו כל אחד ואחד מאיתנו עם ישראל הקדוש והאהוב, הופך להיות בעצמו גילוי של שם ה' במידה אמיתית. יש בו מעכשיו כוחות, שאמנם נצטרך לברר אותם בהמשך, אבל כבר מעכשיו הוא מתעלה מעבודת ה' במדרגת 'אל שדי', כלומר לפי עולמו, לפי הכוחות שבאים ממנו, והוא הופך להיות בעצמו אלוקות, צינור לגלות את האלוקות בעולם'.

הקב"ה קראו ליעקב אל

למושג 'ישראל' יש שני הסברים שניתנו לו בפרשת וישלח. את הראשון נתן המלאך בלילה ואת השני נתן הקב"ה בעצמו. במאבק עם שרו של עשו, יעקב לא שחרר את המלאך ואז הוא אמר לו -

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִאָמַר עוֹד שְׁמִי כִי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שִׁרְיָת עַם-אֱלֹהִים וְעַם-אֲנֹשִׁים וְתוֹכֵל. (בראשית ל"ב, כ"ט)

גם אחרי שנקראנו 'ישראל' אנחנו ממשיכים להיות 'יעקב' (בשונה משרי שהפכה לגמרי לשרה, או אברם שהפך לאברהם), אבל השם העיקרי הוא ישראל. 'יש לך כח יותר מהמלאכים' - זה ההסבר של המלאך. אבל אז בא הקב"ה וכאשר מגיע יעקב ובונה את המזבח מחדש בבית אל, הוא אומר לו -

וַיֹּאמְרוּלוֹ אֱלֹהִים שְׁמִי יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמִי עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמִי וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל. (שם ל"ה, י"א)

ויעקב מגיע לשכם, בונה את המזבח -

וַיִּצְבֶּשֶׂם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. (שם ל"ג, ב')

ורש"י שם מתקשה איך אפשר לקרוא בשם כזה למזבח, ולכן הוא מביא שני פירושים. האחד בפשט והשני הוא פירוש רבותינו -

... ורבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב אל (מגילה יח)...

לא שיעקב קרא למזבח בשם הזה אלא שאלוקי ישראל, הקב"ה, קרא ליעקב - 'אל'. "אמר לו אתה עשיתני אלוה-בעליונים ואני עושה אותך אלוה-בתחתונים". זה הפירוש השני של השם 'ישראל' - אל שורר בקרבך ממש. כך מבאר אדמו"ר הזקן. המלאך תיאר 'שרית עם אלוקים ועם אנשים' -

¹⁰ א' הוא האות הראשונה בא"ב, ת' היא האחרונה, והאות מ' באמצע.

קטסטרופה והעולם עומד להיגמר וכו' - ולכן עדיף לעצום את העיניים כדי שאפשר יהיה לראות באמת את האמת.

לכן גם הפסוק אומר "שמע" ולא "ראה", כי 'ראה' זה מול העיניים והעיניים עכשיו מכוסות. 'שמע' זה קבל, תפנים. כמו שאומרת רבקה ליעקב - "אך שמע בקולי ולך קח לי" (בראשית כז, י"ג). שמע, יש לך שם פרטי אישי, אבל יש לך שם נוסף - 'ישראל', כי האל שורר בקרבך. אתה ישראל, אתה שומע? ושם הו"ה הוא מקור כוחנו, הוא אלקינו, הלמעלה מהעולמות הוא אלוקינו. 'אל' בעברית זו גם מילת חולין שפירושה כח - "יש לאל ידיו" (בראשית ל"א, כ"ט), דיינים נקראים "א-להים" - לכן אלקים נקרא כך כי הוא בעל הכח, הוא מקור הכוחות כולם. 'שמע, אתה לא יעקב - אתה ישראל. הקב"ה קורא לך 'אל'. ושם הו"ה הוא אלוקינו'.

ה' אלוקינו ה' אחד

שאלנו בתחילת השיעור למה לא ענו בני יעקב ואמרו כל אחד בנפרד "ה' אלוקי, ה' אחד", אלא ענו יחד "ה' אלוקינו ה' אחד"? - את זה שאתה, רבש"ע, כל יכול, אנחנו יודעים. את זה כבר למדנו בבראשית, ואילו עכשיו אנחנו באים ללמוד שלאדם יש שתי נפשות - הבהמית שמושכת לטבע, ואומרת לו גם אתה תיגמר עוד מעט. הכל חולף ובלה. גם הרומאים נגמרו, גם הדיכאון שלך הוא לא משהו שתוכל להיחלץ ממנו, הבלגאן יפרק את הכל וכו', ולעומתה ישנה הנפש האלוקית שמושכת למעלה, לשם הו"ה. הפסוק בשיר השירים אומר -

מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה הִבְיֵאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמַחָהּ בְּךָ... (שיר השירים א', ד')

שואל התניא - איך זה שהפסוק מתחיל בלשון יחיד, 'משכני', וממשיך בלשון רבים - 'נרוצה'? והוא מבאר - זה מכון כנגד הנפשות של האדם. הנפש הבהמית לא אומרת 'משכני', במקרה הטוב היא רוצה כוס קפה... 'משכני' אומרת הנפש האלוקית, אבל היא מוסיפה - אחרי שתמשוך אותי, רבש"ע, זה ישתלם לך, כי אחרי שתמשוך אותי גם הנפש הבהמית תרוץ יחד איתי אחרוך. וכן בהמשך - 'הביאני המלך חדריו' זו בקשת הנפש האלוקית בלבד. הנפש הבהמית מסתפקת ב'מנחה-מעריב' והופ רצים חזרה הביתה, אבל כאשר תביא אותי, את הנפש האלוקית, אל חדרך, ואני והנפש הבהמית נפעל פה יחד בעולם - התוצאה תהיה ש-'נגילה ונשמחה בך', שתי הנפשות יחד.

כדי להרגיע את אבא שאין בליבי אלא אל אחד לא אומרים לו "ה' אלוקי, אתה הכל יכול", אלא אומרים לו 'אבא אני כל יכול! ה' ב', והוא ניכר במידת אמתות שלי, 'אלוקינו' - הוא ניכר בשתי הנפשות שבתוכי, לא רק בנפש האלוקית אלא גם בנפש הבהמית'.

'שמע, אתה ישראל, הו"ה שהוא הלמעלה מהזמן, למעלה מהטבע, למעלה מכל העולמות, זה מקור כל הכוחות שלך. אתה, ישראל הזה שעם העיניים העצומות עכשיו - אתה אינסוף, ולכן אתה ניכר במידה אמיתית שלך, ה' אחד.

זה מה ששאל אברהם אבינו לקב"ה בברית בין הבתרים - **וַיֹּאמֶר אֱ-דָנִי יְ-הוָה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשְׁנָה.**

וזה היה כאשר הקב"ה בא בפעם הראשונה מאז בריאת העולם ואמר לו "אני ה'!" ואז הוא ענה לו - 'אני אתן לך ארץ, כלי, שדרכו תוכלו לגלות את שם ה' בעולם'. וזו היתה מהות השאלה "כי אירשנה" - כל עוד זה בא מלמטה אין זו ירושת עולם. כל זמן שזה בא מאברהם, ממידת החסד של אברהם, זה עדיין 'באל שדי', אבל אברהם מבקש לדעת איך הארץ הזו תהפוך להיות "מורשה אני ה'", ואז ענה לו הקב"ה - "גר יהיה זרעך ועבדום ועינו אותם.. ואחרי כן...", ועכשיו חוזר על זה הקב"ה למשה רבנו ואומר - זו המגמה של כל ענין ה'הרעותה לעם הזה'.

לראות בעיניים עצומות

בחסידות מוסבר שהמילה 'עם' באה מהמובן של עמום, עמומות. יש עם שיש לו מלך, יש בנים עם אבא ואפילו יש עבדים שיש להם אדון - הם יודעים בדיוק מי אבא שלהם או לחילופין מי האדון שלהם, אבל עם לפעמים יכול למרוד במלך. זכותו של העם לכפור במלך. 'גחלים עוממות' נראות מרחוק ככבויות אבל אם אתה נוגע בהן אתה תחטוף כויה רצינית - יש הרבה אנשים שניסו להתעסק עם העם הזה לאורך ההיסטוריה וחשבו שזה עם מעומעם, שאין בהם כבר כלום. הנצרות והאיסלאם ועוד כל מיני שטויות - איזה כויות הם חטפו.

"למה הרעותה לעם הזה", שואל משה, 'העם הזה כל כך מעומעם, מה זכו שיצאו ממצרים?', אומר לו הקב"ה - 'מה שאתה רואה עכשיו בסנה, יראה כל יהודי כשיגיע להר סיני. כל יהודי יראה שם שמבלעדי אין אלוקים, כל אחד יראה "אֲתָה הָרִאֶת לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֲיִן עוֹד מִלְבָּדוֹ" (דברים ד', ל"ה) - בהר סיני.

לא 'אתה ראית', לא 'אתה הראת' אלא 'אתה הראת' - יש לך בדנ"א את יכולת הראיה הזו, כפי שמבאר הרבי מליובאוויטש זיע"א. חקוק בך "כי ה' הוא הא-להים אין עוד מלבדו", ומבאר שם רש"י -

...כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי לכך נא' אתה הראת לדעת.

באופן זה מוסבר בתורת החסידות הפסוק שהבאנו קודם מישעיהו "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין א-להים" - כשאתה מבין את שם הו"ה אז אין א-לקים! אין מציאות שבאה מתוך העולמות, מצד העולם, אלא הכל מלמעלה.

כשיהודי קם בבוקר הוא אומר - "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" אבל רגע לפני זה הוא עוצם את עיניו ומכסה אותן. איפה זה כתוב שצריך לכסות את העיניים? מאיפה לומדים את זה? זה פשוט, כי אם העיניים תהיינה פקוחות אתה תראה חדשות או פרסומות וכו', ואתה תחשוב שהמצב על הפנים והכל

כמים לים מכסים

ומשפט לסיום; כל מה שאמרנו היא תורה המפוזרת ומכונסת בתורתו של האדמו"ר הזקן ומתבררים בשיחות של הרבי זיע"א, ושם מתברר עוד דבר אחד שהזכרנו בשבוע שעבר, שבו ציינו את יום ההילולא של הרמב"ם. באחד ההדרנים שאמר הרבי בסיום הרמב"ם הוא מביא ששם החיבור, 'המשנה תורה', הוא "היד החזקה" -

...כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרְשֵׁם... (שמות ו', א')

המשפט הפותח של כל החיבור הגדול הזה הוא -

יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון...

(רמב"ם, הל' יסודי התורה א', א')

הוא לא מזכיר את שם ה'. מי שגילה שיש שם מצוי ראשון היה אברהם אבינו. והוא מסיים את החיבור בתיאור הגאולה השלמה -

כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. (הל' מלכים

ומלחמות י"ב, ה')

פירוש "כמים לים מכסים" הוא שהים הוא הכלי. ההבדל בין הים ליבשה הוא שהים גם הוא מלא הרים וגבעות, יצורים וכו', ממש כמו היבשה, אבל אתה לא רואה את זה אלא רק שהכל אחד. מים. אתה רואה שה' אחד. ובגאולה השלמה זה מה שיהיה - "כמים לים מכסים" - שה' יהיה אחד. "הוי"ה אלוקינו, הוי"ה אחד".

זה מתחיל באברהם והמגמה היא "ומלאה הארץ דעה את ה'" - "ושמי ה' לא נודעתי להם". "במה אדע כי אירשנה" - איך אגלה ואדע שזה ימשיך וימשיך לעולם? - מתוך כל הסיפור המופלא הזה של למה הרעותה. מהסיפור הגדול הזה אנו זוכים לצאת ממצרים, להגיע להר סיני ומשם להיבחר ולדעת שבכל אחד ואחת מאתנו על כל חלקיו יש הוי"ה אלוקינו - ואנחנו בדרך לה' אחד. וכשם שהוא עכשיו אלוקינו, כך הוא יהיה ה' אחד על כל העולם ועל כל העמים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, בב"א.

השיעור מוקדש לרפואת
 ר' עמרם בן אייזחא חייה הי"ו
 סמדר בת חנה הי"ו
 אבייתר בן אהובה הפעיבה נ"י
 אביב בן חדסה ורפאל נ"י
 נעה שרה בת מזל הי"ו
 ר' יעקב בן גרטל הי"ו
 ר' ברוך נפתלי בן שיינדל הי"ו
 יוסף בן לאה הי"ו

ולחבדיל לע"נ
 התינוק טוביה ב"ר מרדכי וחנה ז"ל

להקדשת שיעורים ניתן לפנות בהודעת וואטסאפ
 לעמנואל - 054-7500516

מהי אמת? אמת היא שאין בה שינוי. כשרוצים לדעת שדבר מסוים הוא אמת - זה לא משנה אם קר או חם עכשיו, גם לא משנה אם בנגלה עכשיו רע או טוב. אמת זה "אני ה' לא שנית". אין הבדל בין עבר להווה ולעתיד - הכל אחד. זו הירידה למצרים וזו הגאולה ממצרים. הגאולה הפיסית היא מעטפת. סיפורי 'אקסודוס' היו להרבה עמים, אבל סיפור יציאת מצרים הוא הסיפור של הבוקר, של הרגע.

ה' א-להיכם אמת

תחזיקו טוב; איך אנחנו מסיימים את "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" בכל יום ובכל לילה? אנו מסיימים את קריאת שמע במילים - "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים" - כדי שתדעו כי אני ה' נודעתי - "אני ה' אלהיכם. אמת". כי מה זה להזכיר את יציאת מצרים אם לא לדעת שאני ה' "ניכר במידה אמיתית".

איך האדם יכול לזהות בעצמו האם הוא כבר שם או שהוא עובד את ה' רק ב'אל שדי' או שהוא עובד ב-'ה' אלוקיכם אמת? התשובה פשוטה ואמיתית כל כך. זו העבודה האישית של כל אחד מאתנו וזו יציאת מצרים הפרטים של כל אחד - האם אני יוצא מהמיצרים של הגוף, של היצר, האם אני חי באמת, בקביעות, לא משתנה. האם אני יודע לומר -

טוב לי תורת פיך מאלפי זקב וְכֶסֶף. (תהילים קי"ט, ע"ב)

אבל יחד עם זה גם את הפסוק הקודם לו -

טוב לי כי עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶיךָ. (שם ע"א)

ומבין שזה אותו טוב!

כי למעלה מהעולמות מה שיכול להיתפס בעולם הזה כרע גמור, אם אני מבין שהכל לטובה - אז זה טוב גמור. כי אני מצווה ועושה, ואני גדול מספר בראשית. רגלי המרכבה, הדרך ליצור עולם כזה, הדרך ליצור בכלל עולם של אנשים שביטלו את עצמם והפכו להיות כל-כולם אלוקות, האבות של זה הם אברהם יצחק ויעקב. אין כלום בלי זה - זו המרכבה, אבל עכשיו אני עובר את הזיכוכים הללו ועל ידי זה אני מבין את ה"למה הרעותה לעם הזה".

זה המבחן האמיתי - האם המעמד הרוחני שלי הוא אותו מעמד כאשר אני נמצא בדברי הרשות כמו בדברי המצווה, או כשסתם כשאני מסתובב. איפה אני - זו יציאת מצרים. ה' אלוקיכם אמת.